

СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

У статті розглядається роль харчової промисловості, яка полягає у забезпеченні населення повноцінними продовольчими товарами та забезпеченні продовольчої безпеки держави, її високої конкурентоспроможності.

Представлені цілі харчової галузі щодо виробництва екологічно чистої і органічної продукції із випуском такої кількості продукції, яка б задовольняла раціональну норму споживання основних видів продуктів харчування населенням України.

Проведена діагностика фінансового стану харчових підприємств із виробництва основних видів продукції, яка дозволяє побачити ризики і загрози економічній безпеці підприємств галузі та представлена матриця фінансових стратегій Франшиона-Романе для прийняття рішень.

В статье рассматривается роль пищевой промышленности, которая заключается в обеспечении населения полноценными продовольственными товарами и обеспечении продовольственной безопасности государства, ее высокой конкурентоспособности.

Представлены цели пищевой отрасли относительно производства экологически чистой и органической продукции с выпуском такого количества продукции, которое бы удовлетворяло рациональную норму потребления основных видов продуктов питания населением Украины.

Проведена диагностика финансового состояния пищевых предприятий из производства основных видов продукции, которая позволяет увидеть риски и угрозы экономической безопасности предприятий отрасли и представлена матрица финансовых стратегий Франшиона-Романе для принятия решений.

The article reviews role of food industry. The author also defines mission and strategic food industry are presented in relation to a production ecologically of clean and organic products with producing of such assortment and amount of products, that is vitally necessary to the population of Ukraine.

The offered diagnostics of the financial state of food enterprises is from the production of basic types of products with the use function of diagnostics of bankruptcy of Matviyichuk, that allows to see risks and threat to economic security of enterprises of industry.

The article presents the possibility of identifying the stage of company financial development with a Franchion-Romane matrix, and a strategic map in order to increase company value has been developed.

Вступ. Функціонування харчових підприємств вимагає особливої уваги держави для забезпечення їх життєдіяльності. Однією із складових є економічна безпека підприємства, підходи та методичне забезпечення якої перебуває у колі уваги науковців. Існують різні підходи до аналізу і оцінки економічної безпеки підприємства, але єдиного однозначного, простого у використанні не існує.

Метою статті є визначення ролі харчової промисловості та аналізу фінансового стану підприємств галузі на основі витрат та прибутку для здійснення ідентифікації рівня економічно безпеки підприємств харчової промисловості.

Виклад основного матеріалу. Створення сприятливих умов розвитку вітчизняного харчового виробництва, впровадження інноваційних технологій у галузі, зменшення імпорتنих поставок продовольства, перетворення агропромислового комплексу у високопродуктивний, стабільний та ефективний, експортоспроможний сектор економіки та забезпечення продовольчої безпеки держави є стратегічно важливим фактором зміцнення розвитку харчової промисловості України.

Харчова промисловість – одна з провідних структуроформуючих галузей усього народного господарства України. Роль ефективної, високопродуктивної і динамічно зростаючої харчової промисловості як системоутворюючої галузі полягає у забезпеченні населення повноцінними продовольчими товарами, формуванні експортного потенціалу країни, забезпеченні продовольчої безпеки держави та високої конкурентоспроможності національної економіки [1, с. 4].

На думку М. П. Сичевського «...харчова промисловість є і залишиться у подальшому стратегічно важливою галуззю народного господарства, від якої залежить добробут українського народу», місце і роль якої у соціально-економічному розвитку країни зумовлюються тим, що «...її розширене прискорене відтворення виступає однією з найголовніших передумов подолання кризових явищ та досягнення сталого економічного зростання...» [2, с. 8].

Харчова промисловість України включає в себе понад 40 різноманітних галузей виробництва: борошномельно-круп'яну, цукрову, спиртову, пивоварну, хлібопекарську, кондитерську, молочну, рибну, крохмально-мелясну, лікєро-горілчану, макаронну, м'ясну, олійно-жирову, виноробну, консервну, соляну, овочеву тощо. Основними галузями, які використовують продукцію рослинництва в Україні, є борошномельна, олійно-жирова, цукрова, плодоовочева. Тваринницьку сировину переробляють м'ясна, молочна та рибна галузі промисловості. Крім харчосмакової продукції, харчова промисловість випускає добрива, комбікорми, тютюнові, косметичні вироби, мило тощо.

Харчова промисловість України налічує на сьогодні понад 22 тисячі підприємств, на яких зайнято більше півмільйона чоловік. Так, питома вага харчової промисловості в структурі промислового комплексу України у 2012 році становила 18,8% (табл. 1).

Таблиця 1

Харчова промисловість в структурі промислового комплексу України в 2012 році [3]

Показники	Промис- ловість	Харчова промисло- вість	Питома вага харчової промисловості, %
Кількість підприємств, одиниць	57814	10856	18,8
Обсяг реалізованої продукції, млн грн	599113	85673	14,3
Вартість основних засобів за первісною вартістю на кінець року, млн грн	5961545	56423	0,9
Вартість основних засобів за залишковою вартістю на кінець року, млн грн	270582	33464	12,4
Інвестиції в основний капітал, млн грн	64341	11839	18,4
Прямі іноземні інвестиції, млн дол. США	8138	1564	19,2
Середньо річна кількість найманих працівників, тис. чол.	3287	454	13,8

За обсягами реалізації промислової продукції (робіт, послуг) за 2001–2011 роки харчова промисловість входить у першу трійку промислових галузей, посідає друге місце (після металургії) за обсягами реалізації продукції, а у 2009 році зайняла перше місце у структурі промислового виробництва України (рис. 1).

Отримання такої кількості й асортименту продуктів, якого було б достатньо для задоволення потреб населення країни та споживчі його характеристики відповідали стандартам є найважливішим завданням держави.

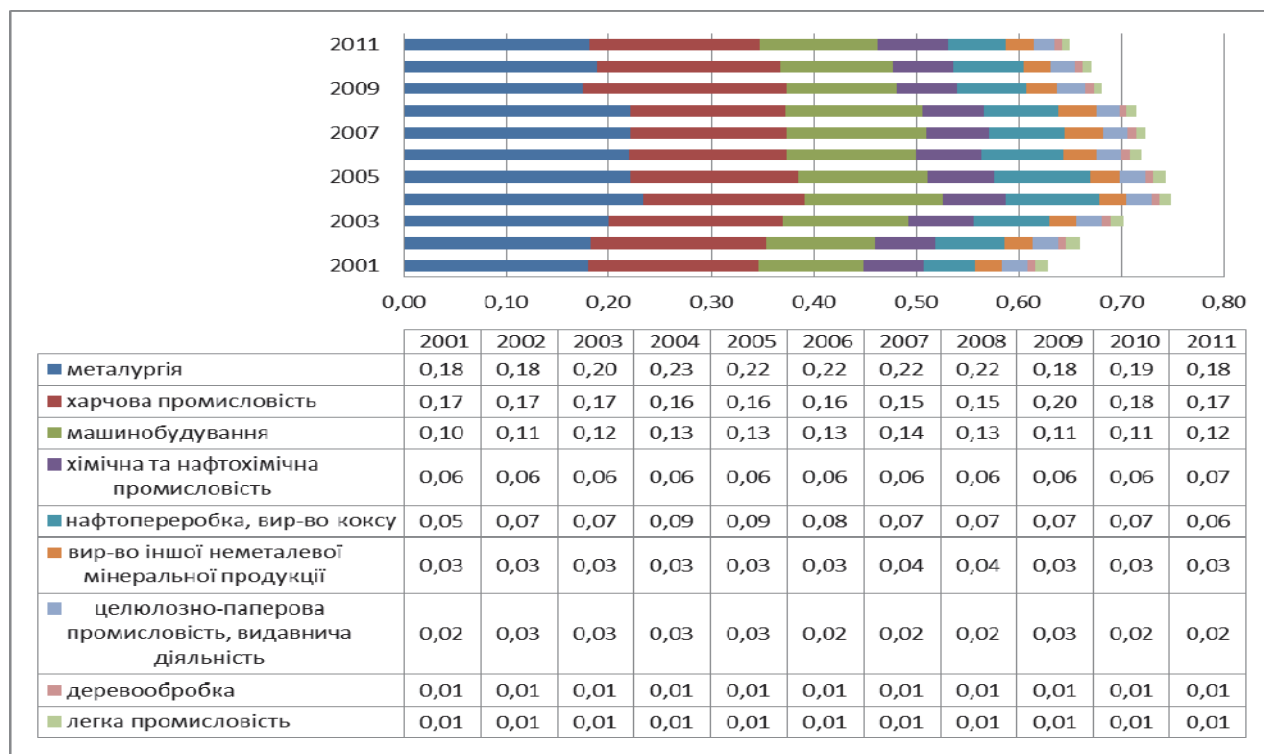

Рис. 1. Обсяги реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) за 2001–2011 роки [4]

Враховуючи специфіку харчової галузі, необхідно включати у фактори виробництва продукції екологічно чисту і органічну сировину, та виготовлення продукції з врахуванням законодавчо встановленого державними регуляторними органами технологічного циклу виробництва.

В Україні оцінка рівня продовольчої безпеки здійснюється відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 5 грудня 2007 року № 1379 за сімома основними індикаторами: добова енергетична цінність раціону харчування людини, забезпечення раціону людини основними видами продуктів, достатність запасів зерна у державних ресурсах; економічна доступність продуктів харчування, диференціація вартості харчування за соціальними групами, ємність внутрішнього ринку окремих продуктів, а також продовольча незалежність за окремими продуктами [5].

Достатність споживання продуктів харчування вважається оптимальною, коли фактичне споживання продуктів харчування особою впродовж року відповідає раціональній нормі [6] (рис. 2).

У 2012 році в Україні за більшістю основних видів продовольства фактичне споживання знаходилося нижче раціональних норм рекомендованих Українським НДІ гігієни харчування МОЗ. Найбільше відставання фактичного споживання від раціонального спостерігалось по молоку і молочних продуктах – на 43 відсотки, плодах, ягодах і винограду – на 41 %, м'ясу і м'ясопродуктах – на 32 %, рибі і рибопродуктах – на 32 %, враховуючи те, що більшість продуктів, які споживають українці виготовлено національними виробниками.

Дослідження фінансово-господарської діяльності чотирьох потужних підприємств з виробництва: хлібобулочних виробів (ПАТ «Концерн Хлібпром»), кисломолочної продукції (ПрАТ «Галичина»), курятини (ПАТ «Володимир-Волинська птахофабрика»), кондитерських виробів (ПАТ «ВО «КОНТИ») показує фінансовий стан підприємств, конкурентоздатність даної галузі для запобігання внутрішнім і зовнішнім загрозам та впровадження на ринок якісної, екологічно-безпечної продукції.

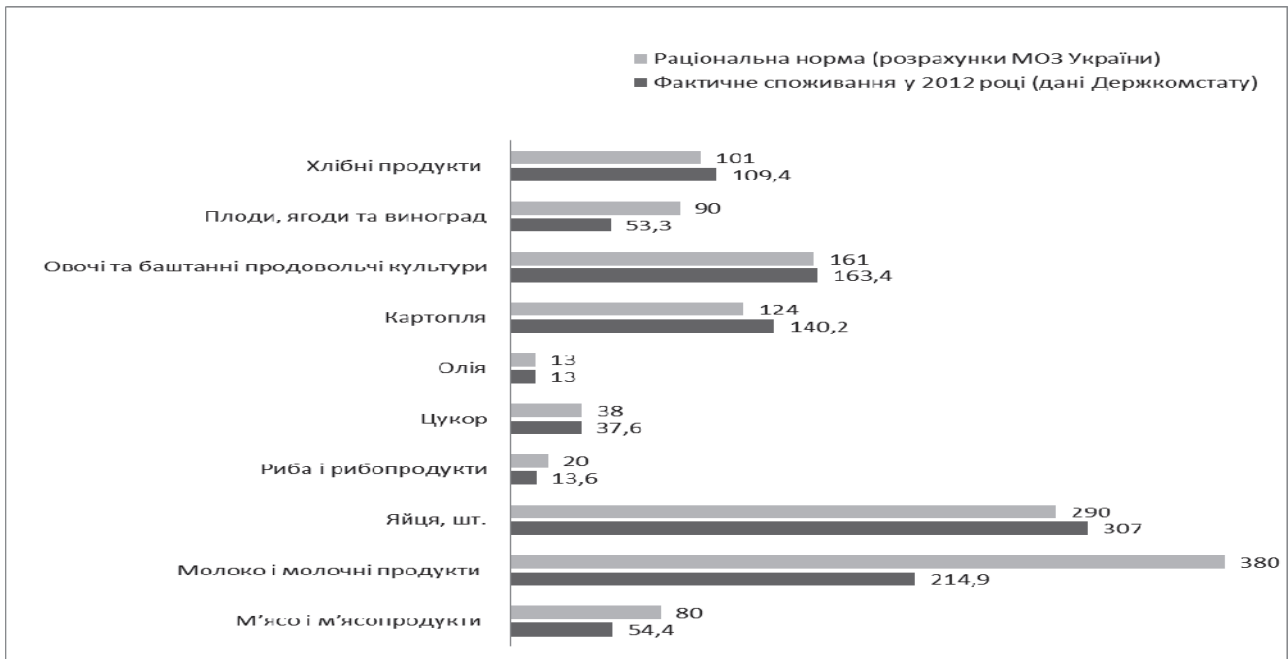

Рис. 2. Споживання основних видів продуктів населенням України [7]

Ресурсно-функціональний метод аналізу, базований на статистичній інформації при визначенні коефіцієнтів: витрат виробництва, операційного прибутку, валового прибутку, чистого прибутку, рентабельності активів визначений в динаміці вказує на те, що вище зазначені підприємства забезпечуються наявними, як власними так і позиковими фінансовими ресурсами.

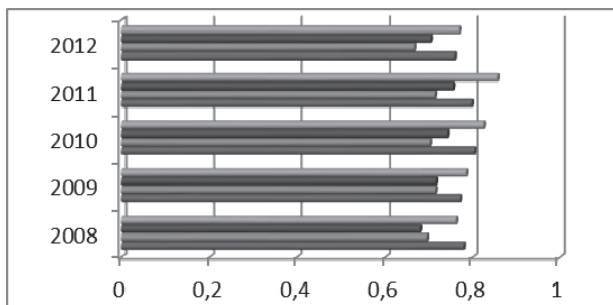

Рис. 3. Коефіцієнт витрат виробництва

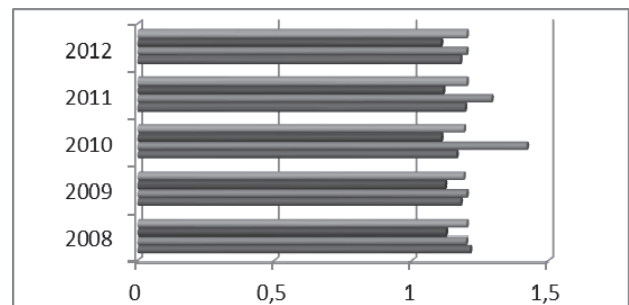

Рис. 4. Коефіцієнт операційного прибутку

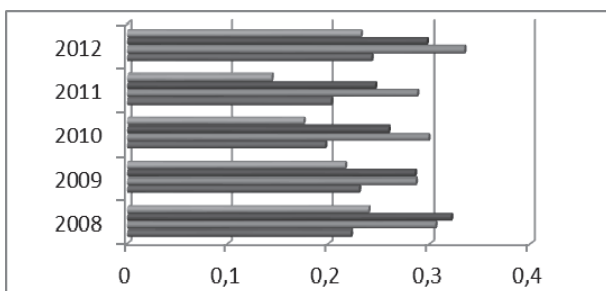

Рис. 5. Коефіцієнт валового прибутку

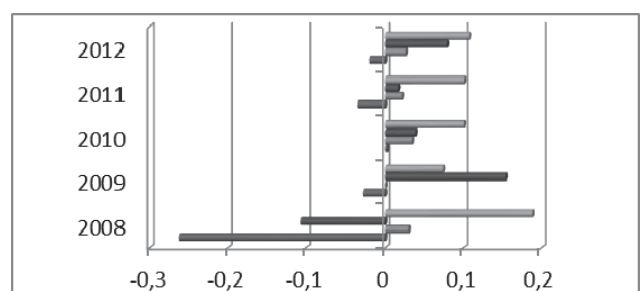

Рис. 6. Коефіцієнт чистого прибутку

Динаміка зростання коефіцієнта витрат виробництва ПАТ «Володимир-Волинська птахофабрика», ПАТ «ВО «КОНТИ» (рис. 3) свідчить про підвищення вартості сировини, збільшення трудових витрат та витрат пов'язаних з процесом виробництва продукції, що зумовлює підприємства знижувати ціни на продукцію. Ефективний процес ціноутворення ПрАТ «Галичина» та ПАТ «ВО «КОНТИ» (рис. 5). Всі підприємства мають тенденцію до зниження прибутку (рис. 6), що пов'язаний із збільшенням витрат, які зумовлені

підвищенням ставок податків, що впливає на збільшення собівартості продукції і свідчить про зниження конкурентоспроможності продукції. У 2012 низька ефективність управління активами в ПАТ «Концерн Хлібпром» (рис. 7).

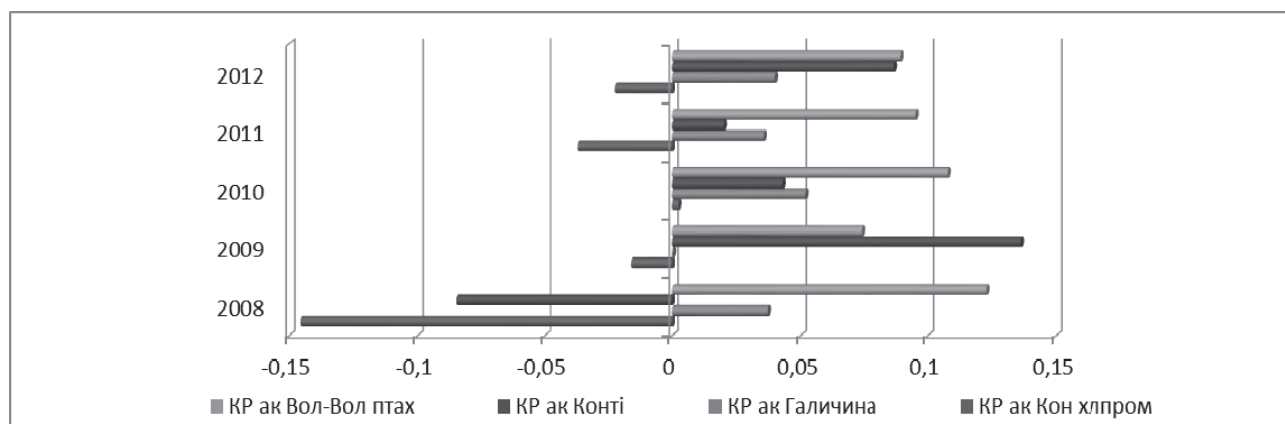

Рис. 7. Коефіцієнт рентабельності активів

Використовуючи дискримінантну функцію діагностики банкрутства Матвійчука [8] дослідили схильність вище наведених підприємств до банкрутства.

$$Z = 0,033 \cdot X_1 + 0,268 \cdot X_2 + 0,045 \cdot X_3 - 0,018 \cdot X_4 - 0,004 \cdot X_5 - 0,015 \cdot X_6 + 0,702 \cdot X_7,$$

де $X_i, i = \overline{1,7}$; при $Z > 1,104$

Як бачимо з рис. 8 фінансовий стан ПАТ «ВО «КОНТІ» у 2011–2012 рр. стабілізувався, що не можна сказати про ПАТ «Концерн Хлібпром» та ПАТ «Володимир-Волинська птахофабрика». У ПАТ «Галичина» з 2009 року значення Z піднялось на 3 одиниці.

Для прийняття управлінських рішень щодо підвищення вартості підприємства запобіганням внутрішнім і зовнішнім загрозам ми використали матрицю фінансових стратегій Франсона-Романе.

Матриця фінансових стратегій Франсона-Романе становить стратегічну фінансову модель, що використовує у своїй основі три основні категорії фінансового менеджменту: результат господарської діяльності; результат фінансової діяльності; результат фінансово-господарської діяльності [9] та визначає їх позиціонування.

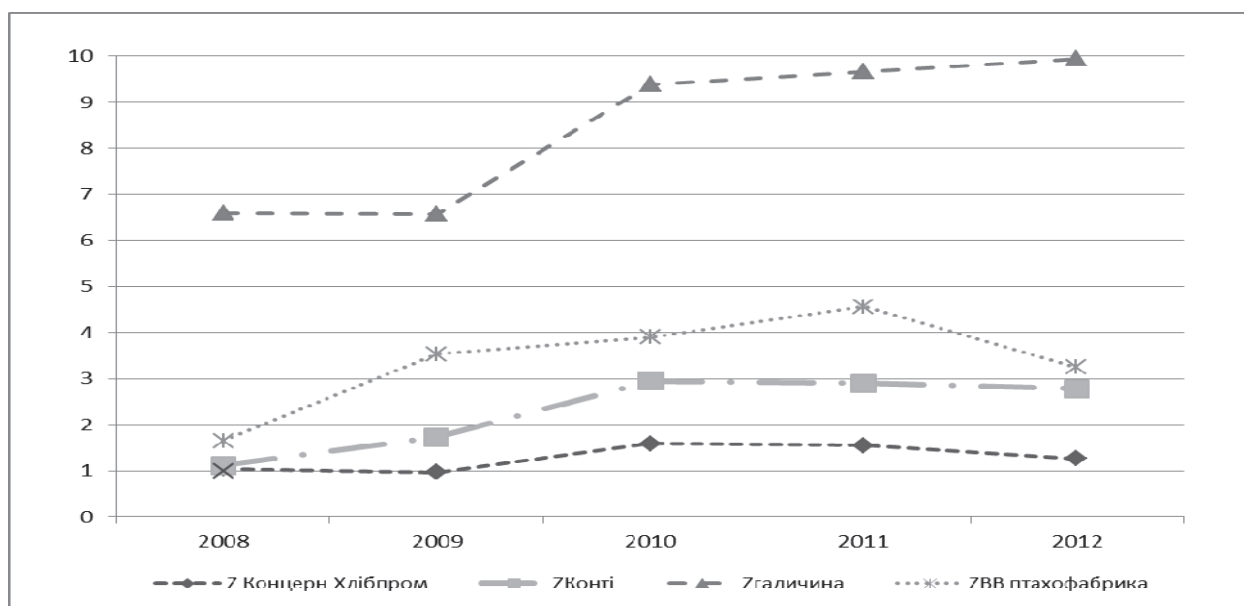

Рис. 8. Динаміка фінансового стану підприємств

Коефіцієнти матриці фінансових стратегій

Показник	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
1	2	3	4	5	6
ПАТ «Концерн Хлібпром»					
Результат господарської діяльності	67 213	159 484	170 744	47 939	411 279
Результат фінансової діяльності	228 294	-8595	113 716	56 068	-188 904
Результат фінансово-господарської діяльності	295 507	150 889	284 460	104 007	222 375
ПАТ «Виробниче об'єднання «Конті»					
Результат господарської діяльності	-478 472	-4 656 354	894 286	882 750	883 334
Результат фінансової діяльності	431 084	814 793	-8 843	261 614	127 084
Результат фінансово-господарської діяльності	-47 388	-384 1561	885 443	1 144 364	1 010 418
ПрАТ «Галичина»					
Результат господарської діяльності	200 509	212 642	228 886	2 239 323	275 286
Результат фінансової діяльності	121 781	-10 948	92 183	339 080	134 900
Результат фінансово-господарської діяльності	322 290	201 694	321 069	2 578 403	410 186
ПАТ «Володимир-Волинська птахофабрика»					
Результат господарської діяльності	-125 053	-7 717	-53 945	6 410	24 277
Результат фінансової діяльності	44 079	12 820	16 897	-35 818	-66 379
Результат фінансово-господарської діяльності	-80 974	5 103	-37 048	-29 408	-42 102
ПАТ «Володимир-Волинська птахофабрика»					
Результат господарської діяльності	-125 053	-7 717	-53 945	6 410	24 277
Результат фінансової діяльності	44 079	12 820	16 897	-35 818	-66 379
Результат фінансово-господарської діяльності	-80 974	5 103	-37 048	-29 408	-42 102

Отже, провівши аналіз фінансового стану підприємств, бачимо, що жодне підприємство не перебуває у фінансовій рівновазі (позиція 2), яка свідчить про економічну безпеку. Оптимістичним є той факт, що перебування підприємств у квадрантах 3 → 1 → 8 і їх рух до квадранта 2 говорить про успіхи у фінансовій і господарській діяльності. Перебування підприємств у квадранті 1 свідчить про можливість реалізації їх інвестиційних

проектів. Постійне перебування у квадранті 8 говорить про надлишок ліквідних засобів, що вказує на потребу посилення маркетингової служби на підприємстві.

Таблиця 3

Позиціонування в матриці фінансових стратегій

Роки	2008	2009	2010	2011	2012
Підприємства					
ПАТ «Концерн Хлібпром»	8	1	8	8	1
ПАТ «ВО «КОНТИ»	3	3	1	8	8
ПрАТ «Галичина»	8	1	8	8	8
ПАТ «Володимир-Волинська птахофабрика»	3	3	3	1	9

Висновки та перспективи подальших досліджень. Для визначення та відвернення загрози економічній безпеці харчових підприємств слід провести аналіз їх діяльності (визначити динаміку та поточний стан фінансово-господарської діяльності) і встановити потенційно можливі або реальні чинники внутрішнього та зовнішнього середовища, які завдають шкоду підприємству, що виявляється у негативній зміні його діяльності (наприклад, діяльність маркетингової служби). Дослідження загроз в подальшому дасть змогу уникнути кризового стану.

Список літератури

1. Моїсеєнко Т., Пуляєва К. Стратегія економічної безпеки України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://masters.donntu.edu.ua/2002/fem/moiseenko/strateg.html>
2. Сичевський М. П. Удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку харчової промисловості України: монографія / Сичевський М. П. ; за ред. С. І. Дорогунцова. – К. : Науковий Світ, 2004. – 374 с.
3. Державний комітет статистики України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua/
4. Обсяги реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) за 2001–2011 роки // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/pr/opr_rik/opr_06_u.htm
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 грудня 2007 р. № 1379 «Методика визначення основних індикаторів продовольчої безпеки». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uazakon.com/documents/date_bv/pg_gxsoh.htm
6. Звіт про стан продовольчої безпеки України у 2012 році. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.me.gov.ua/file/link/218867/file/zvit.doc
7. Інформаційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Матвійчук А. В. Нечіткі, нейромережеві та дискримінантні моделі діагностування можливості банкрутства підприємств / А. В. Матвійчук // Нейро-нечіткі технології моделювання в економіці : науково-аналітичний журнал / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана» ; відп. ред. А. В. Матвійчук. – 2013. – № 2. – С. 71–118.
9. Бутиріна В. М. Визначення фінансової стратегії розвитку підприємства [Електронний ресурс] / В. М. Бутиріна, В. А. Верещаєва. – Режим доступу : www.nbu.gov.ua.